

POLITIC ȘI ECONOMIC ÎN MOLDOVA ÎNCEPUTULUI DE SECOL XVII: NICOARĂ BALTAG

Sorin Langu*

Cuvinte cheie: *Nicoară Baltag, vânzări-cumpărări, florini, sate*

Keywords: *Nicoară Baltag, sales, florins, villages*

Abstract

The article presents Nicoara Baltag's rise, an early 17th century career. Married with Todosia, the sister of future ruler Miron Barnovschi, and thus akin with the Movilesti family, he has an early access to functions. The turning point of his career is 1614 when he remains with Ștefan Tomșa, and as reward became governor of Țăra de Sus and received a lot of villages. Then managed to keep the balance in power struggles, until the coming at the throne of Miron Barnovschi and succeeded to gained an impressive wealth in a relatively short but extremely cloudy time. His case is indicative of increasing manorial domain in 17th century.

Secolul al XVI-lea este secolul în care autoritatea domniei se va confrunta, uneori extrem de dur, cu autoritatea boierească pentru ca secolul al XVII-lea să consacre „domniile boierești”. Asistăm la adevărate bătălii între marile familii boierești menite a pune mâna pe putere, iar odată ajunse în poziția de domnitor se înconjurau de dregători fideli, aleși în bună parte dintre rude.¹⁸⁶ Un simptom și o consecință a acestor lupte pentru este creșterea domeniului feudal în defavoarea micilor proprietari. În ceea ce urmează o să urmărim îndeaproape cariera politică a lui Nicoară Baltag, carieră desfășurată la începutul sec. XVII.

Căsătorit cu Todosia, sora viitorului domnitor Miron Barnovschi, și astfel înrudit cu Movileștii accede de timpuriu la funcții în stat. Pârcălab de Covurlui, funcție pe care o deține în 1604,¹⁸⁷ în timpul lui Ieremia Movilă, devine în martie, același an, armaș. Nu avem nici o informație despre averea funciară deținută anterior de către boier, dar bănuim că nu era prea mare. În 1606 cumpără a treia parte din satul Băloșești de la fostul pitar Dumitru¹⁸⁸ pe o suma nu prea mare 40 de taleri. Ascensiunea lui Nicoară este blocată, pentru moment, de venirea la tron a lui Constantin Movilă, decembrie 1607, și în scurt timp pribegeste¹⁸⁹. De aici se rialiază lui Ștefan Tomșa II sprijinindu-l pe acesta și participă la bătălia de la Cornu lui Sas (iulie 1612).¹⁹⁰ Revine pe funcția de mare armaș, funcție pe care o avea anterior

* Profesor istorie, Galați.

¹⁸⁶ N.Stoicescu, *Legăturile de rudenie dintre domni și marea boierime și importanta lor pentru istoria politică a Țării Românești și Moldovei*, „Danubius”, V, 1971, p.116

¹⁸⁷ Idem

¹⁸⁸ Documente privind istoria României (în continuare DIR), A, XVII, II, p.30

¹⁸⁹ N.Stoicescu, , *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII*, București, 1971,, p.421

¹⁹⁰ M.Costin, *Leopiseșul Țării Moldovei*, București, 1944, cap.6, zac.8

bătăliei, și anume din 15 mai 1612, dată la care i se întăresc mai multe cumpărături din satul Vrăjitori, ținutul Tecuciului,¹⁹¹ suma plătită fiind de 124 de taleri. Boierul nostru schimbase așadar strategia, ele cumpără mai multe părți dintr-un sat forțând preluarea în întregime a acestuia. În ianuarie 1613 este datat un alt hrisov de întărire prin care mai multe părți din satele Bicani și Balosinești, ținutul Tutova, plus locuri de moară pe râul Smila, sunt confirmate lui Nicoară armaș, suma plătită fiind de 140 de taleri.¹⁹²

Nicoară nu rămâne mult timp în această poziție, ultimul document în care apare ca mare armaș fiind datat în 21 ianuarie 1614,¹⁹³ în septembrie 1615 apărând în importanta funcție de vornic al Țării de Sus.¹⁹⁴ Această numire se datorează fidelității lui Nicoară, care în conflictul dintre Ștefan Tomșa și marea boierime, condusă de familia Mârza, alege să fie de partea domnului. Boierii se răscoală, sunt înfrânți în bătălia de la Fântâna lui Păcurar, 10 octombrie 1615,¹⁹⁵ iar Nicoară ajunge mare vornic în locul lui Mârza, căpetenia răsculaților.

În această calitate va rămâne și sub noul domn, Alexandru Movilă (noiembrie 1615 - august 1616), făcând parte și din delegația moldovenească care va încheia pace cu polonii în 12 sept. 1615.¹⁹⁶

Ascensiunea politică este dublată de o bogată activitate funciară: părți din satul Lehăceani de pe Berheci sunt cumpărate pe 40 de taleri,¹⁹⁷ parte din Rădăcinești pe Berheci, cu loc de iaz și moară, pe 80 de taleri,¹⁹⁸ părți din Mireni, Tutova, în valoare totală de 170 de taleri,¹⁹⁹ părți din satele Huhurezi, Cajva, Scutași,²⁰⁰ prisacă din satul Răcești, ținutul Vasluiului²⁰¹ ba chiar sate întregi Iurciani pe Cobolța, ținutul Soroca, plătind 500 de taleri,²⁰² Cucoreni, ținutul Hârlăului cu seliștea Loești, pentru care a plătit 1200 de taleri,²⁰³ Rădești pe Prut, ținutul Iașilor, cu loc de moară, cumpărat pe 300 de florini.²⁰⁴ Nicoriță continua să cumpere părți noi din sate încercând achiziționarea în întregime a lor: parte din Vrăjitori, ținutul Tecuci, cu loc de iaz și de moară,²⁰⁵ pe 50 de taleri, noi părți din satele Bicani și Balosinești.²⁰⁶ Posibilitățile monetare cresc exponențial cu funcțiile deținute așa că vornicul Nicoară

¹⁹¹ DIR, A, XVII, III, p.84-85

¹⁹² DIR, A, XVII, III, p.158

¹⁹³ DIR, A, XVII, III, p.157-158

¹⁹⁴ DIR, A, XVII, III, p.226, 227

¹⁹⁵ M.Costin, *op.cit.* cap.6, zac.12-18

¹⁹⁶ „Revista istorică”, 1927, p.388

¹⁹⁷ DIR, A, XVII, IV, p.48

¹⁹⁸ DIR, A, XVII, IV, p.71

¹⁹⁹ DIR, A, XVII, IV, p.76

²⁰⁰ DIR, A, XVII, IV, p.448, Documenta Romaniae Historica (în continuare DRH), A, XVIII, p.250

²⁰¹ DIR, A, XVII, IV, p.449

²⁰² DIR, A, XVII, IV, p.207, DIR, A, XVII, IV, p.243

²⁰³ DIR, A, XVII, IV, p.203, DIR, A, XVII, IV, p.300, DIR, A, XVII, IV, p.448, DIR, A, XVII, V, p.154

²⁰⁴ DIR, A, XVII, IV, p.448

²⁰⁵ DIR, A, XVII, IV, p.70

²⁰⁶ DIR, A, XVII, IV, p.118-119, DIR, A, XVII, IV, p.203, DIR, A, XVII, IV, p.226, DIR, A, XVII, IV, p.243

cheltuie 500 de florini ungurești pe 12 fălci de vie de la Cotnari,²⁰⁷ noua funcție determinând și alte nevoi, Nicoară cumpărând mai multe case în Iași.²⁰⁸

Cumpărarea nu a fost singura cale de acumulare a pământurilor, daniile și moștenirile fiind alte căi: astfel o danie de la Ștefan Tomșa este satul Măgura, sat domnesc care aparținuse ocolului târgului Dorohoi din ținutul Dorohoi,²⁰⁹ de la Gaspar Graziani satul Trifăuți, ținutul Soroca, în locul altuia dăruit de Ștefan Tomșa din ținutul Tutova, dat înapoi de către Gaspar,²¹⁰ satele Năvârneți și Giulinți (ținutul Dorohoi) de la Ștefan Tomșa,²¹¹ o altă danie este satul Șirăuți pe Prut, ținutul Hotinului, împreună cu fălci de vie de la Cotnari primite de soția sa.²¹²

Toate aceste bunuri sunt dobândite în perioada 1615-1620, perioadă în care Nicoară figurează ca vornic al Țării de Sus sub domni ca Ștefan Tomșa, Alexandru Movilă, Radu Mihnea, Gaspar Graziani, reușind să-și păstreze funcția, ținându-se departe de comploturile antidomnești extrem de dese în acele vremuri.²¹³

Venirea la tron a lui Alexandru Iliaș sept.1620 determină o nouă remaniere a Sfatului Domnesc, Miron Barnovschi devenind hatman iar Nicoară vornic al Țării de Jos.²¹⁴ Achizițiile sunt ceva mai puține: o parte a satului Crețeni, ținutul Tutova, pentru 60 de taleri,²¹⁵ jumătate din satul Dăviceani, Tutova, jumătate din satul Ceucani, Tutova, pentru care s-a plătit 350 de taleri, satul Corjouți, ținutul Hotin, pentru 300 de florini, un loc de casă cu vie și vad de moară în Fântâneni,²¹⁶ un vad de moară din satul Purcelești, ținutul Putnei, cumpărat cu 70 de taleri, un loc de prisacă din satul Rățești, și altul din satul Podeni, ambele din ținutul Vaslui²¹⁷ ba chiar vinde satul Cucoreni pentru 900 de taleri.²¹⁸ Pe lângă pământ cumpără și țigani sau i se dăruiesc.²¹⁹

Alegerea lui Miron Barnovschi domn duce la numirea cumnatului Nicoară în funcția de hatman, o numire plină de evenimente, în același an, 1627, conducând oastea moldovenească împotriva tătarilor în lupta de la Trestiana.²²⁰

Achizițiile de pământuri continuă și în această perioadă tulbure: părți din satele Ionășești și Fântâneni, ținutul Tecuciului²²¹, (numai pentru Fântâneni a plătit peste 240

²⁰⁷ DIR, A, XVII, IV, p.55-56, DIR, A, XVII, IV, p.217

²⁰⁸ DIR, A, XVII, IV, p.434

²⁰⁹ DIR, A, XVII, IV, p.243

²¹⁰ DIR, A, XVII, IV, p.448

²¹¹ DRH, A, XVIII, p.250

²¹² DIR, A, XVII, IV, p.448, DRH, A, XVIII, p.250

²¹³ Vezi M.Costin, *op.cit.*, cap. 7 și 8

²¹⁴ DIR, A, XVII, V, p.65; N.Stoicescu precizează că în martie 1622 redevine vornic al Țării de Sus, pentru ca o lună mai târziu să reapară în poziția de vornic al Țării de Jos, *op.cit.*p.421; din analiza documentelor reiese că pentru o scurtă perioadă, probabil august – septembrie, a fost vornic al Țării de Sus, DIR, A, XVII, V, p.154 și 165

²¹⁵ DIR, A, XVII, V, p.264, DRH, A, XVIII, p.221

²¹⁶ DRH, A, XVIII, p.303

²¹⁷ DIR, A, XVII, V, p.279

²¹⁸ DIR, A, XVII, V, p.192, 198, 224

²¹⁹ DIR, A, XVII, V, p.279

²²⁰ *Doc.bârlădene*, III, p.126

²²¹ DRH, A, XIX, p.342-343, 466, 467-469, 598

de florini)²²² din satul Risipeni, ținutul Bârladului,²²³ a patra parte a satului Costești, ținutul Bârladului, pentru 30 de galbeni²²⁴, părți din satele Tâmpeschi și Prăjești, de pe apa Bârladului, ținutul Tecuci, cumpărate pentru 120 de galbeni, părți din satul Galbeni de pe Zeletin, ținutul Tecuciului, a patra parte din Ceucani, Tutova, părți din Bănceni, Tutova, pe 40 de taleri, părți ale satului Crețeni, ținutul Tutova, pentru 30 de florini și 16 taleri,²²⁵ primește ca danie seliștea Cobâla, ținutul Hârlău²²⁶

Tulburările continuă, domnitorul refuză impunerea unor noi biruri de către otomani, creând în sprijinul polon, turcii intervin, boierii îl trădează, în cele din urmă oastea boierească condusă de Lupu vistier, viitorul domnitor Vasile Lupu, și de Grama stolnic, având câștig de cauză. Nicoară, pentru prima oară, nu rămâne neutru, și pleacă în pribegie, în Polonia, alături de Miron Barnovschi.²²⁷

Nu peste mult timp Nicoară moare, averea sa fiind moștenită de soția sa și de nepoții săi, aceștia având de înfruntat mai multe probleme,²²⁸ în final fiind confiscată de Vasile Lupu.²²⁹

Aici se încheie cariera politică și cea funciară a dregătorului Nicoară, pârcălab, armaș, vornic și hatman, adică unele din cele mai mari demnități medievale.

Ținutul		Ținutul	
Tecuci	8	Iași	2
Tutova	8	Vaslui	1
		Bârlad	2
Soroca	2	Neamț	1
Hârlău	1	Dorohoi	2
Hotin	1	Neprecizate	3

Sunt 31 de sate și părți de sate din care 25 cumpărate, cinci primite de la domnitori, și unul primit de soția sa, care alcătuiesc o avere comparabilă cu altele. Astfel Dumitru Buhuș, postelnic în timpul lui Barnovschi, pârcălab de Neamț și mare spătar în timpul lui Vasile Lupu, avea o avere cifrată la peste 60 de sate,²³⁰ Lupu Prășescu, postelnic, clucer, mare medelnicer, în aceeași perioadă avea o avere de peste 50 de sate și părți de sate,²³¹ Iordache Cantacuzino, mare vistier, cu peste 60 de sate²³² etc. Nu am pus la socoteală viile, locurile de prisacă, de moară, iezerele, seliștile etc., care completează

²²² DRH, A, XIX, p.469

²²³ DRH, A, XIX, p.346-347, 386-387, 467

²²⁴ DRH, A, XIX, p.465, 467

²²⁵ DRH, A, XIX, p.466-470

²²⁶ DRH, A, XXII, p.246, vândută apoi de soția sa în 1634

²²⁷ scrisoarea lui Alexandru Coconul către Gabriel Bethen, Veress, *Dcoumente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, IX, p.294

²²⁸ DRH, A, XXI, p.135, 138, DRH, A, XXII, p.70

²²⁹ N.Stoicescu, *Dicționar*, p.421

²³⁰ Gh.Șerban, *Vasile Lupu*, p.74

²³¹ *Ibidem*, p.74-75, S.Langu, *Mari proprietari funciari din al doilea sfert al secolului al XVII-lea: Lupul Prăjescul*, „Memoria Antiquitatis”, XXVIII, 2012, p.305

²³² *Ibidem*, p.75-76

activitatea funciară a marelui dregător și care ridică numărul la peste 40 de achiziții. Majoritatea sumelor implicate sunt mici, de ordinul zecilor de taleri, pentru că rareori se ivea posibilitatea achiziției unui sat întreg care cerea sume mari: Iurciani, 500 de taleri, Cucoreni, 1200 de taleri, Corjouți, 300 de florini, Rădești, 300 de florini. Adunate sumele investite într-un sat pot fi mari ca de exemplu în satul Fântâneni au avut loc 15 achiziții de pământuri care au totalizat peste 240 de ughi și 155 de taleri. Plata nu se făcea în moneda precizată, aceasta fiind monedă de cont ci în monedă măruntă și mijlocie ca troiacii, talerii-leu etc., iar uneori sunt folosite și mijloace alternative de plată, ca animalele domestice.²³³

Perioda	Funcția	Nr.sate
1606-1614	Mare armaș	4
1615-1625	Vornic Țara de Sus/Jos	14
1626-1629	Hatman	9

Rata de achiziție este de un sat la doi ani, în prima perioadă, 1,3 sate pe an în a doua perioadă, și 3 sate pe an în a treia perioadă, dar acest indice este doar reper pentru a arăta legătura dintre funcția deținută și numărul de achiziții, el fiind în realitate mult mai mare, în toate perioadele existând sate în care au avut loc mai multe achiziții succesive – Vrăjitori, Ceucani, Crețeni, Fântâneni etc., în unele cazuri părți dintr-un sat fiind cumpărate într-un interval mare de timp, în alte cazuri fiind achiziționate într-unul mai scurt.

Momentul de cotitură al carierei este anul 1614 când Nicoară rămâne de partea lui Ștefan Tomșa, devenind vornic al Țării de Sus, și primind sate ca dani, cel puțin patru. Reușind apoi să-și păstreze echilibrul în luptele pentru putere, neimplicându-se până la venirea pe tron a lui Miron Barnovschi el acumulează o avere impresionantă într-un timp relativ scurt dar extrem de tulbure.

²³³ De exemplu un vad de moară din Fântâneni este cumpărat în schimbul a 2 iepe, *DRH*, A, XIX, p.469